

ՄԱՐԿԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ՔԱՐԵՍՏԱՆԻ ԳԱՂԱԿԱՆ

Պարսկաստանի համար տարեկան 5 ֆր. և կամ 2 րրլ. ևս. թղթերով. Ուրիշ ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգելուած չէ, տարեկան բաժնորդագիրն է 20 ֆր., վեցամսեայն 10 ֆրանգ և եռամսեայն 5 ֆրանգ :

Բաժնեգրիները կանխիկ կը վճարուին և ճնօթեցութիւնն ինք կը վճարէ լրագրիցը պիտի փոստի ծախքը :

Դասակ և ծրար պէտք է զրկել հետեւեալ հասցով. M. PORTOUKALIAN, rédacteur du journal Arménia. MARSEILLE (France)

ԵՍԱՐԻ ԹԻԻ 23

1891 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4

ՀԱՅՏԵՄԲԵՐ 23 (Հ.Տ.)

ՁՈՐԵՔԵԱԳԻՐ

Արհրատարակութիւնը, և նրբ. օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն յրկուած գրութիւններն : Պարտաւոր չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրներն : Ծանուցումներ կը դրուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով : Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդղիմ կարծէ. 1 գլխագիրը 2 սանդղիմ :

Les annonces en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de Rédaction (Allées de Meilhan, 44.)

ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՍԿ ԵՒ ՄԻՋՈՅՆԵՐ

Քաղաքում կանոնադրւն)

« Հայոց Հայրենասիրական Միութեան » նպատակն է աշխատիլ վարչական բարենորոգումներ մտցունելու թիւրքահայաստանի մէջ, հայ ժողովրդի տեղական պետքերին համեմատ : Հայ ժողովրդի ցանկութիւնն է իրաւունք ստանալ ազատորէն ինքզինք կառավարելու որով միայն պիտի կրնան վերնալ այն հարստահարութիւններ որոնք այսօր Հայաստանի թշուառութեան և աւերակ դառնալուն պատճառ կը լինին :

« Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն »-ը իւր նպատակ իրագործելու համար իւր կարողութեան չափով կը գործադրէ ամեն յարմար եղած միջոցներն, ժամանակի պահանջներին համեմատ : Կաշխատի ներքին ոյժ գոյացունել Ազգին մէջ իւր ազատութեան համար, հրատարակութիւններ կանէ, դիմումներ կանէ որոց օր պէտք է և նիւթապէս ու բարոյապէս կը քաջալերէ անոնց որոնք անձնուիրութեամբ կաշխատին Հայրենիքի ազատութեան գործին :

Միութիւնը կանենայ իրեն բերան եղող լրագիր՝ որ, բացի զանազան լուրեր տալէ իրեն լրագիր, կը հաղորդէ ընդհանրութեան ինչ որ Միութիւնը ուզէ հաղորդել, տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի և տարաբնակ Հայերի գրութեան վրայ և կը ծառայէ Հայրենասիրական եռանդը արծարծելու Հայերին մէջ : (*)

Ծանօթ. « Հայոց Հայրենասիրական Միութեան » անդամակցիլ կամ թղթակցիլ ուղղորդելու պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին .

M. Portoukalian (FRANCE)

Marseille

(*) « Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն »-ը կը նպատակէ Արմենիա լրագրի հրատարակմանը :

ԻՆՉՊԵՍ ԾՆԱԽ

Հայրենասիրական զգացումներով քիչ շատ տողորուած մի վանեցու, Մշեցու կամ Սեբաստացու եթէ հարցունես թէ ի՞նչպէս առաջ եկաւ քո մէջ փափագ՝ դէպի ազատ կեանք, վշտի զգացում՝ դէպի տառապեալ հայրենակիցներ, նա քեզ կը պատմէ նախ իր դպրոցական կեանք որ ատեն ուսուցիչը իրեն ներշնչել է մարդկային պատուի, մարդասիրել կեանքի գաղափարները, և կորսուած հայրենիք մը վերստին ձեռք բերելու հնարաւորութիւնը : Նա մի քանի հազուադէպ անհատներ հայրենասիրական կենդանի օրինակներն ալ տեսել է և նոցա ազատական խօսքեր լսել պատանի հասակին մէջ, երբ դեռ տնտեսական հոգեր ալ չէր ունեցած տակաւին. ահա այդ ատենէն կազմուիլ սկսած են

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԱՍՆԵԻԵՐՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴՄՐՈՒՄ ՅԵՂԱԲՈՒՄԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

Գնալով մուսուլման տարրը զօրանում և ոյժ էր գտնում Մայր-Հայաստանում, թէեւ վշտացած սրտով, սակայն կծու արտասանքներով բաժանուեց հարազատ Մայր-Հայաստանը իւր զաւակներից, որոնք հայրենիքի գրկին հեռանալով խուսափում էր զգուշութիւնէն, դիմում օտար աշխարհներ : Հայաստանի բարեբեր հողը, այգեստաններն, պարտիզներն, բարգաւաճ արօտատեղիներն, բարեբեր հովիտներն և ձորերն, Արմինի հովիտ, Բալահովիտ և այլն, վանքերն, մենաստաններն, եկեղեցիներն և հոյակապ պալատները, այս ամենը իրանց հարազատ բնակիչներից զրկուած անցան օտարների ձեռք :

Հայ ազգին մեծ խնդրով իւր հայրենիքէն վերջին ցրումը եղաւ տասնեւվեցերորդ դարում : Երբ հնադարեան հաստատման ծառը իւր արմատէն բաժանւեցաւ, էլ ամեն կողմից սկսեցին թափւել նրա վերայ : Կորսուեցին, մաս մաս արեցին, իւրաքանչիւր մասը առին տարեցին : Հայեր գաղթեցին հեռու երկիրներ : սաստիկ կերպով կոտորուեցան թշու

իր մէջ գաղափարներ որոնք աւելի պնդացած են իր հասակի հետ, մէկ կողմէ հայրենասիրական գրքի և լրագրի ազդեցութեան և միւս կողմէ իր օրով, իր մօտ կատարուող հարստահարութիւնների ազդած զայրոյթին տակ : Այդ պատրաստութիւնով նա մտեր է նաեւ գործի ու ցոյցի մէջ ալ : Կայ անշուշտ այդպէս եռանդոտների մեծամասնութիւն մ'ալ որ դպրոց չէ տեսել, դերք ալ չկրնար շատ կարգաւ, բայց դա ալ միւս դասի քիչ շատ կըրթուած չըլանի հետ յարաբերութեան մէջ լինելով, ի՞նչ ալ ոգեւորուած է նոցա կենդանի խօսքերէն և դասերէն :

Այդ, հայրենասիրական կամ ազատական գաղափարներ այս կերպով ստացած Հայաստանցիներին երեւ աւել թէ եւրոպական մեքենագործ արդիւնագործներուն ազդեցութիւնն է որ ձեր մտքի մէջ յեղափոխութիւն առաջ բերած է : այդպիսի խօսք ի՞նչ փաստ, ի՞նչ հիմք ունի :

Այդպէս կարծողների աչքէն վրիպած են այս պարագաներ թէ նախ այդ զգայուն երիտասարդներ որոնք այսօր մեր յեղափոխական փոքրիկ ոյժ կազմողներն են, կեանքի տնտեսական կոխներին մէջ մտնելէ առաջ արդէն գաղափարներ ընդունած են

նամիներից, բռնադատուած փոխեցին իրենց կրօնը, խառնուեցան օտար ազգաց հետ և ընդունեցին նրանց կրօնը և լեզուն. Կործայք, Պարսկահայք, Հեր, Զարեհանդ, Ալմիք, Տուրուբերան և վասպուրական աշխարհների մէջ Հայերի մէկ մասը Գիւրդ եղան : Դեռ վերջերս, Մշոյ Պատէքանի, Ռէկոտանի և Փէնճիւրի լեռներից 5-600 կէս-հայ վրանաբնակ Գիւրդերին, քուրդ խմայէլ Հաքի փաշայն բռնի թլկափառել տուաւ և յանձնեց Շէյխերին :

Երբ Հայաստանից հնադարեան սարսիւք ապառաժը, Հայր, սկսեց ցնցուել, մաս մաս լինել և ցրուել, Պարսիկներն, Թաթարներն, Թիւրքմէներն և Օսմանները կարկուտի պէս սկսեցին թափուել այդ հետաքրքիր աշխարհը, մարդկային ազգի օրօրոցը, Աղամայ ֆրոփիսը (գլխաւոր), որին Արմին ազգը երկար դարեր տիրապետած էր և այնտեղից մեծամեծ հարուածներ էր տուած իւր և բարոյականութեան թշնամի ազգերին : Վերջապէս էլ ինչ որ էր ընկաւ Հայաստան :

Երկու անուաներ, Վահրամ և Միխայիլ, իրար պատահեցան Մշոյ լեռների մի սառն աղբիւրի կողքում : Միխայիլ շատ արտուում էր. այդ օր կարծես

և երկրորդ օր անտեսական խեղճութիւնը եթէ ուրիշ եւրոպեան երկիրների մէջ յեղափոխութեան սերմերը կաճեցունէ ուրիշ նպատաւոր հանգամանքների տակ, մեր մէջ տնտեսապէս ընկճած երիտասարդին աւելի կը մեռցունէ, նորա շուրջը չլինելով այդ միևնոյն նպատակ հանգամանքներ՝ ռոգը երկու և գործակցելու ազատութիւնը և դիւրութիւնը :

Ո՛ր կողմ որ դառնանք, Հայաստանի ո՛ր գաւառի և Հայերի ո՛ր գաղթականութեան վրայ որ աչք դարձունենք՝ չենք տեսնել եւրոպական գործաւորական շարժման ազդեցութիւնը : Էրդրումցիների վրան ուսուցողները երեւութապէս ազատարար արշաւանքներն ազդեցին, Տիգրանական երեւոյթների վրայ պոպկար աքսորեալներն իրենց Հայտունների պատմութիւններով ազդեցութիւն մ'աւրին, գաղթականութիւններն ալ Հայերի նոր գրականութեան ազդեցութիւնով մի քիչ կը շարժին. բայց ազոնց և ոչ մէկի մէջ մտքի յեղափոխութիւնը կապ ունեցած է Եւրոպայի ընկերվարական արդի շարժումների հետ, բացի համալսարանական ուսանողութեան խիստ նեղ շրջանէ մը :

Արեւմտեան Եւրոպայի հոծ գոր-

նա ամենօրուայ երիտասարդն չէր. գլխաւոր միշտ կախ էր պահում, աչքերը և երեսը բոլորովին դեղնած էր, տխուր դէմքը ցոյց էր տալիս նրա սրտի վրդովւած և անմխիթար տրամադրութիւնները, չէր ուզում խօսել և եթէ խօսում էր, խոր հառաչելով և արտասուելով մի քանի բառ էր ասում :

Միխայիլ մտերիմ ընկեր Վահրամը երկար համբերել չկարաց. նա իրեն մտերիմ, համարձակ հարցրեց. « Միխայիլ, ի՞նչ կայ » :

— Ոչինչ :

— Գուցէ ինձ համար ոչինչ լինի, իսկ քեզ համար ի՞նչ կայ :

— Մուսուլմանները մեր Անային տարեցին :

— Ո՞վ է Անան, մեր գիւղում այդպիսի մի դէպք չէ պատահել և ոչ մեկ Անան ունենք :

— Ճիշդ է որ մեր գիւղում այդպիսի մի դէպք չէ պատահել. բայց ինչքան Անայներ, Հայոց աղջիկներ որ կան, եթէ մերը չեն, ուրեմն ո՞ւմ են. մուսուլմաններին : Դու էլ տակաւին անըզգայ, մեռած Հայերից են :

— Ոչ, ընկեր, պէտք է վրդովուած սրտիդ պատճառաւ ինձ այդպէս վիրաւորես. ես էլ գիտեմ որ բոլոր Հայոց ազ-

ծարանական քաղաքներն ազմուկն , տնտեսական բարդ խնդիրներն կրցած են փոխադրուի Արեւելեան Եւրոպայի (Ռուսաստանի , Մաճառաստանի կայսր) նոր կազմուած գործարանական կեդրոններն մէջ կամ ազդել անոնց վրայ : Երէկ՝ առաջինն ըրած բողոքը այսօր՝ երկրորդին մէջ ալ տեղի կունենայ . բայց Հայաստանի մէջ բողոքի շարժումը առաջ բերելու համար , յեղափոխական մտքեր սնուցանելու համար , պէտք չէ եղած սպասել որ գործարանական կամ Արեւմտեան Եւրոպայի տնտեսական հարցերը Հայաստանի մէջ արձագանք գտնեն : Եթէ Արեւմտեան Եւրոպայի այնչափ մօտիկ փոքր ժողովուրդներն՝ Ռումէնը , Պուլկարը , Սերպը , Յոյնը առանց այդ արդիւնաւորձոքեան ազդեցութենէն նպաստաւորուելու , կատարելին իրենց քաղաքական յեղափոխութիւն , ի՞նչ պէտք կը լինի որ այդ գործարանական ազդեցութիւնը թուշելով անոնց վրա , յէն Ասիայի ցամաքային մի երկրի մէջ հասնի և նահապետական արհեստ և առեւտուր ունեցող մի ժողովրդի յեղափոխութեանը վրայ ազդէ :

Պէտք է որ Հայաստանը գործարանական երկիրներէ կամ իռլանտայի կալուածական դրութեան գէթ մի մանրանկարն լինէր որպէս զի Արեւմտեան Եւրոպայի բանտարական շարժումի ազդեցութիւնը իրեն հոգ գրտնէր Հայաստանի մէջ և կարենար ըսել տալ թէ «գորտաւորապէս կը նպաստէ» Հայերի մէջ եղած յեղափոխութեան :

Հայաստանի և հայ գաղթականութիւններն մէջ յեղափոխական միտքերը հայ ուսուցիչը , հայ գրագէտը , հայ հրապարակագիրը ցանկերէ , անկախապէս եւրոպական ընկերվարական հոսանքէն . իսկ շրջակայ փոքր ազգերի անկախութեան շարժումներն և յաջողութիւններն ալ այդ սերմերի բուսցունելուն ոյժ տուած են . մենք մի ուղղակի կապ չենք կրնար տեսնել հայկական յեղափոխութեան և եւրո-

պական գործարաններն մէջ :

Բայց եթէ խնդրին ուրիշ կերպով լուծում տալ ուզենք և Հայերի յեղափոխութեան շարժումը կապել ջանք ընկերվարական շարժումին եւ տեւեն , դա կը նշանակէ որ մենք խնդրի պատճառներն և պարագայներն կը ներկայացունենք ոչ թէ ինչպէս որ են իրականութեան մէջ , այլ ինչպէս որ մենք կերեակայենք մեր միջավայրի ազդեցութեան տակ : Այսպէս , ապրելով գործարանական երկիրներն մէջ , այնտեղ պատահած յեղափոխութիւններն մասին գրուածներ աչքի առջեւ ունենալով , կը հետեւցունք՝ որ եւրոպայի մէջ Հայաստանի մէջ ալ եթէ այսօր դժգոհութիւն կայ , ասել է թէ այնտեղ ալ ընտանիքի հայրերը տնտեսական տագնապէ մղուած յեղափոխութիւն կուզեն անել : Մինչդեռ իրողութիւնը տարբեր է բոլորովին , և հայ ընկերաբանը եթէ ձեռնհաս և խղճամիտ լինի՝ հայ ժողովուրդը և անոր յեղափոխութիւնը բուն տեղուն մէջ կուսումնասիրէ և այն ատեն կրնայ ճիշդ գաղափար ունենալ թէ ի՞նչպէս ծնած է Հայերին մէջ յեղափոխական միտքը , ի՞նչ նպատաւոր և աննպատահանգամանքներէ ազդուած է ցարդ :

Մ. Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐԵԼԻ

Մոռձա ամառքի մէջ կը կարգանք հետեւեալը .

«Արդէն կէս տարին մօտենում է այն օրից , երբ Հայաստանեայց եկեղեցու Մայր Աթոռը թափուր է մնացել : Գալ 1892 թուականի մայիսի 3ին Հայաստանեայց եկեղեցու բոլոր թեմերի հոգեւորական և թէ աշխարհական պատգամաւորները , Ս. Էջմիածնի Միաբանութիւնը և Սինոդի անդամները , հաւաքված միասին Ս. Էջմիածնում , կատարելու են կաթողիկոսական ընտրութիւնների մեծ , պատասխանատու և նուիրական գործը : Ազգը , որպէս հասկանալի է , սպասում է իր քաղաքական և հասարա-

— Նրանց իշխանները՝ ազգի բարեկամ գալերը՝ այո՛ , շատ քաջ և անվախ անձինք են , բայց իրենց չահերը պաշտպանելու , իրենց հօտերը բազմացնելու , կալուածները ընդարձակելու , փոքրերը հաստացնելու համար . իսկ ազգի և հայրենիքի համար երբէք չահ չունեն . է՛հ , թող տուր :

— Դատ գրգռուած ես երեւում . լաւ է որ մի քիչ քնես և հանգստանաս մինչև որ հաւաքուենք և մի բան մտածենք :

— Եթէ պառկեմ քնելու , աւելի վատ կը լինեմ որովհետեւ անկարելի է որ քնեմ , և մարդ երբ չէ քնում , աւելի գրգռվում է և տկարանում , էլը խօսելը , մանաւանդ գործելը , մարդիս հանգստացնում է : Այն մեր իշխանները :

— Ախար ի՞նչ անեն մեր խեղճ իշխանները որ այդքան զայրացել ես նրանցից :

— Խեղճ իշխաններ . ո՞վ բացաւ Հայաստանի դռները և ներս լցրեց մեր այդ բարորոս թշնամիներին . դեռ խեղճ իշխաններ . դու առա անիրաւ անձինքներ :

— Ի՞նչպէս է եթէ մի քիչ երգենք :

— Որ ցաւերս մոռանամ , Անային մոռանամ , ո՛չ , թող երգեն անգործները . Միխոն գործ ունի :

(Շարունակելի)

ԱՆՆԻՔԱՆ

կական մամուլից սրա կարծիքները թեկնածութեան համար առաջարկելիք անձնաւորութիւնների մասին : Հայկական մամուլը կոչված է , որպէս ամեն դէպքերում , եւս առաւել մի այսպիսի ծանրակշիւ գործում ազդին օգնել իր խորհուրդներով , որպէս զի ընտրութիւնը ընկնի ազգի թէ՛ հոգեւորական և թէ՛ աշխարհական դասակարգերի ամենից մեծ փտահոլութիւնը վայելող հոգեւոր անձերի վրա : «Մուրճ» ամսագիրը սրանով իր առաջին խօսքն է ասում՝ կաթողիկոսական թեկնածուների նկատմամբ : Ամեն ինչ կշռադատելով , ի նկատի ունենալով Հայաստանեայց Եկեղեցու Մայր Աթոռի գերագոյն շահերը , հոգեւոր դասակարգի նշանակութիւնը ազգի մէջ , աշխարհականներին սակընկալութիւնները Եկեղեցու պետից , «Մուրճ» ամսագրի խմբագրութիւնը փտահոլութիւն է սորանով իր անկեղծ կարծիքը յայտարարել , որ դրութեան բարձրութեան վրա կանգնած նա ճանաչում է այսօր մի միակ անձնաւորական Խորմեան Մկրտիչ արքեպիսկոպոսին :

ՄԻ ՏԵՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

ՊՐ. ԿՈՆՆԻՔԷՐԻ ՀՆՏ

Հայերենագէտ ուսուցչապետ Պր. Կոնիքէր , ինչպէս գրած ենք , այս երկրորդ անգամն է կովկասը կայցելէ . այդ առթիւ Արձագանքի աշխատակիցներէն Պր. Ն. Ք. մի տեսակցութիւն ունեցած է իր հետ , իրենց խօսակցութեան հետեւեալ հատուածները յոյն թերթէն առնելով այստեղ կը գնենք :

«Անցեալ տարի երբ ես վիէննայի , Միլիթարեան Հարք ասացին որ դուք այնտեղ էք եղել և նրանց ձեռագիրներն աչքի էք անցրել . իսկ այնուհետեւ մտադիր էիք փոքր Ասիայով ճանապարհորդել մինչև Հնդկաստան , կատարելիք այդ գիտարին ճանապարհորդութիւնը , հարցրի ես :

— Այո՛ , բայց ոչ փոքր Ասիայով , ասաց Պր. ուսուցչապետը , մենք մի շատ հետաքրքրական ուղեւորութիւն արինք անցեալ տարին Տրիեստից նաւով ուղեւորուեցինք ուղղակի Բոմբայ , իսկ այդ քաղաքից ճանապարհորդեցինք գրեթէ Հնդկաստանի բոլոր նշանաւոր քաղաքները , բաւական ժամանակ մնացինք կալկաթա և Մագրաս :

Այնտեղ այժմ դարձեալ բաւական Հայեր կան , որոնք գլխաւորաբար հարուստ մարդիկ են , նրանց մէջ կան շատ սեղանաւորներ :

— Կարծեմ նրանք այժմ բոլորովին խորթացած են Հայութիւնից , կցեցի ես . վիեննայի եղած ժամանակս առթիւ ունեցայ տեսնելու մի այդպիսի երիտասարդ Հնդկացի Հայ , արտաքինով և ներքինով օտարական էր , նրանք այժմ գրեթէ անդիլացած են և լեզուներն էլ մոռացել են :

— Այո՛ , հայերէն գիտեցող քիչ կայ նրանց մէջ , ասաց Պր. Կոնիքէրը , կալկաթայի Armenian college-ում (յայտնի հայկական ճեմարանն է այդ) վերջերս հայերէնը պարտաւորական է , բայց քիչ սովորողներ կան , թէպէտ

վերջնական քննութեան համար պահանջվում է հայերէնի գիտութիւնը : Նրանց ուսուցիչն էլ մի Պոլսեցի Հայ է : — Հայ գաղթականութեան հետքերն ցարդ ապացոյց են նրանց փաթեթութեան , շարունակեց Պր. Կոնիքէրը , Հնդկաստանի շատ տեղերում դուք հայ արձանագրութիւնների կը պատահէք այն կամուրջների վրայ , որ Հայերի ծախքով են կառուցուած , այդպիսի մի քանի արձանագրութիւններ տեսանք մենք կալկաթայում : Ես այնտեղ էլ փնտռեցի հայկական ձեռագիրներ , բայց դժբաղդաբար ձեռքս ոչինչ չընկաւ : Ինձ յայտնեցին կալկաթայում մի հայ մարդու անուն , որի հայրը նշանաւոր գրագէտ էր եղել և լաւ ձեռագիրների ժողովածու է ունեցել , ուստի և մի նամակով դիմեցի այդ մարդուն թողտուութիւն խնդրելով տեսնելու նրա ձեռագիրներն : Երեւակայեցէք այդ մարդը իմ նամակ անպատասխան թողեց : Ինչպէս վերջն իմացանք նրա ձեռագիրները կերել էին այն միջատները , որոնք Հնդկաստանում շատ յաճախ վաչկեղջուկ են սմբողջ մատնադարաններ : Այդպէս վաչկած ձեռագիրները մեր յիշած Հայն իւր պարտէզի մի անկիւնն էր ածել , երեւի հոյը պարարտացնելու համար :

Այս պատմութիւնը լսելով տկու մայրից յիշեցի յոյն իսկ հայ գաղթականները վախճանը , նրանք էլ ցեցաւ կեր էին եղել և այժմ ծառայում են Անգլիացուց հնդկական պարտէզի պարարտացման , ինչպէս իւրեանց ձեռագիրները : Զուր չէ ասում ծագրաւոր գերմանացի նորդեմոկրիտներ , որ ամեն իրերի վախճանը պարարտացման ծառային է , սկսած մարդուց մինչև նրա բոլոր ձեռակերանները : Ի՞նչ ցատակ կորուստ հայ գրականութեան համար . եթէ մանաւանդ աչքի առաջ ունենանք , որ այդպիսի մի հազուագիւտ ժողովածու նոյնպէս կուրել է ովկիանոսին կուր գնալով , որովհետեւ այն նաւն , որ այդ ձեռագիրները պիտի վիեննայի հասցնէր , խորտակուել էր և ծովի յատակը տարել իւր հետ և հայ գրականութեան այդ վերջին վշտանքները :

ԱՆՏԱՌՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Տեղական մամուլի մէջ վերջին ուղղումների առթիւ յօդուածներ ըսկան դրուիլ որոնք կը հաստատեն թէ անտառների նուազութիւնը ժողովրդի թուին նուազելուն մեծ պատճառներէն մին է . «Ընդհանրութեան ակնյն պէտք է կրկնել անգաղար , կը գրէ այդ յօդուածագիրներէն մին՝ Տոքթ. Ժէնէլ , թէ ազգի մը բարդաւածելը , ժողովրդի մը կեանքը կապուած է անտառների գոյութեանը հետ . կլիմայի աւրուիլը , չափաւանց ցուրտերը , մրկող սողորօղ ամառները , երկարատեւ չորութիւնը , քանդող ուրտկանները , մրրիկները , կարկուտները և հեղեղումները անտառների չքանալուն հետեւանքներն են : Ֆրանսայի մէջ տարեկան 3 միլիոն ֆրանգ հազիւ ծախք կը լինի անտառներ տրելու համար , մինչդեռ անտառի պահպանութեան պատճառով հեղեղումներ

ըն ըրած քննարկ տարին միջին հաշուով 89 միլիոնի կը հասնի. միայն 1856ին պատահած հեղեղը 300 միլիոն ֆրանս գի քննարկ տուաւ :»

Սակայն Ֆրանսիայի, ինչպէս և մանաւանդ Սիւրիկայի Միացեալ Նահանգներին մէջ, անտառի հոգը միայն կառավարութեան վրայ մնացած չէ. ժողովրդական ընկերութիւններ կազմուած են որոնք ամեն ջանք կանեն անտառներ շատցունելու. այդպիսի ընկերութիւններին անդամները պարտաւոր են տարին գէթ մէկ ծառ տնկել :

Տեսնելով անտառներին մասին այդ հոգածութիւն քաղաքակիրթ երկիրներին մէջ, մարդ չկրնար ցաւօք չը յիշել թէ Հայաստանի մէջ անտառները ի՞նչ վիճակ ունին. այդ կողմ ընդարձակ դաւառներէ կանհետանան անտառները օր ըստ օրէ. քիւրդ խաչնարածները իրենց ոչխարներին համար քիչ մ'աւելի արօտ գտնելու նպատակով կրակի կուտան անտառները. նոյնչափ սոխաւորութեամբ և անհոգութեամբ այրած կամ կտրտուած անտառներին տեղ բուսած նոր ծիլերն ալ ոչխարի կը կերցունեն. վերջերս կոլիւստէն եկած Չէրքէզները և այլ մահմետական գաղթականներն ալ ուրոնք հաստատուեցան բարեբեր և անտառազարդ երկիրներին մէջ, ինչպէս են Մուշ, Սեբաստիա ևայլն, ուրիշ երկրագործական զբաղում ունենալ տաժանեկի գտնելով, իրենց արհեստ արած են մօտիկ անտառները կը տրտել և աղով ծախելու փայտ փոխադրել չըջակայքը : Թիւրք կառավարութիւնը կամ անհոգ եղած է անտառի աւերմանն և կամ շատ անգամ ալ նպաստած է, որպէս զի երկրացիներին ապստամբական դիւրութիւններ չտան ստոնք : Ամենէն աւելի կիլիկիան կը տառապի այս պարսաւելի անհոգութենէն : Տորոսեան լեռները մերկանալով իրենց անտառներէ, երկիրը փոխոխակի կերպով ողորմներին և չորութեան մէջ կ'իյնայ. գետերը զարունին կը հեղեղին, իսկ ամառին կը ցամաքին և աղով աննաւարկելի դարձած են և երկրի ոռոգման ալ չեն նպաստեր :

Նոր հրատարակութիւններ

Հնորհակալութեամբ ստացած ենք Թիֆլիզ տպագրութեան հետեւեալ տետրակները որ «Աղբիւր» և «Տարազ» հանդէսների հրատարակութիւններն են.

1. Վ. Փափագեանց — Գիւնեգործի աղիւղի թիւրքահայոց կեանքից. 1891. Երես 88, Գին 15 կոպէկ Թիֆլիսի մէջ :

2. Յար. Ղարսկեօղեանց — Կնոջ կոշտութիւնը և դրութիւնը հասարակութեան մէջ. 1891. Երես 31, Գին 10 կոպէկ :

3. Տիկին Էդգրէն-Լէֆլէր — Մըրցումն հասարակութեան հետ (Շփեղերէնից) : Թարգմ. Ս. Հախումեան : 1891. Երես 138, Գին 40 կոպէկ :

Վերականգնող Միութեան Պատ. Միաբանութեան վանքէն հետեւեալները :

1. Նոր տարաբանութիւն, ի պէտս աղբիւրի վարժարանաց. Աշխատա-

սիրեաց Հ. Պապուս Վ. Գաֆթան : Հատոր Բ, Գործարանաւոր տարրաբանութիւն : 1891. Բազմաթիւ պատկերներով. Երես 156 :

2. Ընտիր Հայկազունք. Երկրորդ տպագրութիւն սրբագրեալ և յաւելեալ ընտիր պատկերօք : (Երեք մեծադիր տետրակներ հրատարակուած են արդէն և մնացած 13ի չափ տետրակներն ալ հետզհետէ պիտի հրատարակուին : Ամբողջ բաժնորդագրութեան գինն է 4 ֆրանկ կանխիկ վճարելի : Բաժնորդագրութեան համար կարելի է դիմել նաեւ Արմէնիսի խմբագրատան :

ԹԻԻՐՔԻԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եղեալեան (Արգար թագաւորի ոստանը) կը գրեն լրագիրներին որ այդ քաղաքին մէջ գետին փորելով գտնուած է հնադարեան դամբարան մը որի մէջէն այլ և այլ հնութիւններ երևան ելած են. դամբարանին յատկէն գեղեցիկ մոզայիքայով պատած է եղբ և թագակիր մարգերի պատկերներով զարդարուած : Գտնուած հնութիւնների մի մասն ասկէ անկէ գողցուել է և մի մասն ալ կառավարական պաշտօնատունը փոխադրուել է որմէ ետք տեղական թիւրք կառավարութիւնը դամբարանի պահպանութիւնը ի բաց թողել է, այնպէս որ խուժանը սանձարձակ ներս արշաւած և անտեղի հետաքրքրութեամբ ըսկներ է պրպտել ամեն կողմ և աւել պատկերներ, մոզայիքներ. այդպիսով, քիչ ժամանակ ետք այդտեղ ուշագրաւ ոչինչ պիտի մնայ կը յարէ թղթակից մը :

— Եւմէնէն եկած լուրերը կը ցուցնեն թէ ապստամբական շարժումը սկսել է տկարանալ. բազմաթիւ թիւրք զօրքերի վաշտերը որոնք Հոսէյա (Եւմէնի նահանգիստը) հանուած էին, կը ցան դիւրութեամբ մտնել Սանաա որ ապստամբների արշաւող խումբերէ կը նեղուէր : Հրամանատար Ֆէյզի փաշա փութացել է հեռագրել Պալատին թէ փայլուն յոյժութիւններ ձեռք բերել կը ցած է : Սուլթանը այդ լուրէն այնքան զոհ մնացել է որ փութացել է Օսմանիէ Ա կարգի պատուանշան յղել փաշային, ինչպէս նաեւ զանազան շքանշաններ այն արաւ չորս Շէյխերին որոնք ապստամբական բանակէն դառալիք լինելով եկել և թիւրքերին հնազանդութիւն յայտնել էին :

— Սիւալ է այն լուր թէ վերջերս Կ. Պոլսի մօտ Սան Սաֆիանօի մէջ ըսպանուած Ատէմար Սալաւան մեծահարուստ Հայը աւազակների զոհ եղած լինի. աւելի հաւանական կը կարծուի որ սպանուած է նոյն իսկ իւր մէկ Ալպանիացի ծառայէն, որի կինը շատ սիրուն եղած լինելուն համար, սիրային նախանձու ողբալի դէպք մը յառաջ բերած է :

— Քոչիլաւ. — Կ. Պոլսէն կը հեռագրեն նոյ. 1 թուով. Գամակուսի մէջ քոչիլան օր ըստ օրէ կը ստատկանայ. միայն մէկ շաբաթի մէջ քոչիլան 128 դէպք առաջ եկած է որմէ 90ը մահացու եղած են : Գժբաղդապէս Հո-

սէյաթէն (Եւմէն) եկած լուրերը եւս այնտեղի վիճակի մասին շատ աննպաստ են. 4 օրուան մէջ քոչիլան 171 դէպք պատահած է և համաճարակը տարածուելու վրայ է տակաւին :

— Կը յիշուի թերեւս Օմուրճաի դէպքը որի մէջ Ռայմուն Ֆրանսացին առեւանգուեցաւ աւազակներէ և 2000 ոսկիի փրկանքով ազատուեցաւ : Արդ, կըսուի թէ թիւրք ոստիկանութիւնը այժմ ձերբակալել է այդ ազատակին ծառայները և մշտնապէս և տանջանք տալով ուղեր է խոտոտվանութիւն մը հանել տալ անոնց բերնէն թէ իրենց տէրը աւազակներէ առեւանգուեցաւ իր կամքով, որպէս զի փրկանք առնել տալէ ետք, դրամը հաւատարապէս բաժնէ անոնց հետ :

ԿԱՐԻՆԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ ՈՒԹԻՆԸ

Կապոյտ տեղորակի մէջ կարինի հիւպատոս Պր. Համբարձի մի տեղեկագիր հրատարակուած է կարինի 1889-90 տարիների մէջ ունեցած առեւտրական վիճակի վրայ. այդ տեղեկագրի հետեւեալ մասը Արեւելք լրագիրը թարգմանել է, որմէ կարտատակնք :

«Վերջին երկու տարիներ նպաստաւոր չեղան առեւտրական շահույց : Վաճառականաց կը պակսէր վատահոլութիւն նորանոր ձեռնարկներու, մանաւանդ 1890 յունիսի 20էն ի վեր : Առեւտրական գործողութիւնը կերպիւ իւր գաղաբեալ կրնային նկատուիլ : Գլխաւոր վաճառականք ոմանք մեծ գոհողութեամբ թողուցին իրենց գործեր : Եթէ թող տուէր, աւելի մեծ կը լինէր այսպիսեաց թիւ : Կալւածական արժէքի մեծ անկում կայ նշանակելի, իբրեւ հետեւանք : Փոխադրութեան դժուարութիւնն ալ մեծ է : Նոյն իսկ տեղական սպլերու յարմար ճամբայներ սակաւ են գեռ : Փոխադրութեան գլխաւոր միջոց ձիերն են միայն, զի ուղտեր գրէթէ միայն Պարսկաստանի վաճառականութեան կը գործածուին : Փոխադրական դժուարութեան հետեւանքներէն մին սա է որ ցորենաշատ այսպիսի նահանգ մը ուստից ուղուածին չափ ցորեն կրնար զրկուիլ օտար երկիրներ, և ուր վերջին երկուց տարուց միջոցին հունձքերն առատ եղած էին յոյժ, 1889ին գրէթէ բնաւ ցորեն չէ արտածուել, իսկ 1890ին հազիւ 6,500 ոսկւոյ արժէքով արտածուել է :

Կարնոյ նահանգին արտածմանց արժէքն ինն տարիէ հետէ աւելցած է, 83 հազար ոսկէն բարձրանալով 176 հազար ոսկւոյ, այսինքն՝ աւելի քան կրկնապատկելով : Արտածեալ ցորենը խիստ քիչ է բաղդատմամբ այն քանակութեան զոր Կարին կարող էր արտածել : Կոտլասան օտար երկիր զրկուած գլխաւոր նիւթերէն մին է, և արտածեալ քանակութեան արժէքն աւելի քան կրկնապատկած է չորս տարիէ հետէ : Օտար երկիր զրկուած ապրանք մէջ ուրիշ յիշատակելի միակ նիւթն են մուշտակը : Արտածեալ քանակութեան արժէքն 18-20,000 ոսկի կը մնայ : Օսմ. Տէրութեան ուրիշ գաւառներուն շատ մը ոչխար, կով և եղ-

կը զրկուին, տարեկան 80-90 հազար ոսկւոյ :

Ինն տարիէ հետէ ի կարին մուծեալ ապրանք քանակութիւնն այնքան պակսել է որքան աւելցել է արտածեալ ապրանք արժէքն. 1883ին բովանդակ ներածեալ ապրանք 360 հազար ոսկի կարժէին, Եւրոպայէն բերուածներ 200 հազար ոսկի : Իսկ 1889ին բովանդակ ներածմունք 238 հազար ոսկի կարժէին, Եւրոպան ներածմունք արժէքով 160 հազար : Ներածեալ ապրանք կառնուին ամենէն աւելի Անգլիայէն, ուստից բերուած ապրանք 1890ին պակսել են քիչ մը : Ռուսիան բերուած ապրանք եւս պակսել են, իսկ Աւստրիայէն և Պարսկաստանէն բերուածներն աւելցել են : Շաքար, տպածոյ և բրդեղէնք, Մանչէսթրի ապրանք հետ, օտար երկրներէն բերուած գլխաւոր ապրանք են : Ասորք, 1888էն ի վեր աւելցել են : Օսմանեան գաւառներէն կը գընուի գլխաւորապէս Մանուս կոշտած կտաւը : Բայց 1888էն ի վեր այս ապրանքէն առաջուան չափ չէ բերուել Կարնոյ նահանգը :»

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Մշակի մէջ կը կարգանք հետեւեալները :

Կաշկազ լրագիրը կը հաղորդէ որ շաբաթ օր (հոկտեմբերի 5/17ին) անդրկովկասեան երկաթուղու գնացքով Թիֆլիզէն ճանապարհ ընկան դէպի Պարսկաստան եօթ միւս իմասուհիներ որոնք Սիւրիկայի Միացեալ Նահանգներէն եկած էին. ասանք իրենց ընակութիւնը Պարսկաստանի Որմի քաղաքին մէջ պիտի հաստատուեն :

— Թէհրանէ կը հաղորդեն որ վերջերս Ասորիները զարձեալ մի Հայ սպաննած են : Թէհրան հասել է մի Հայ կաթողիկ վարդապետ որ կաշխատի Ֆրանսիական դեսպանի միջոցով ազատել այն բանտարկուած կաթողիկ Սսորիներին որոնք ամբաստանուած են Մ'եսրովք վարդապետի սպանութեան համար :

ԱՐԲԵՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Արմանիա. Տ. — Չեր լրագիրները Արմանիայէն փարիզ զրկուած են poste restante ուր 3 ամսի չափ մնալէ յետոյ, այժմ առաջին թուէն սկսած են փարիզէն վերադարձունել մեզ Մարսէյէ non reclamé գրուած վրան : Այլ սակայն դուք ամբողջ տարեկանը վճարած էք արդէն և մեզ ալ նոր հասցէ տրուած չլինելով, շարունակած ենք զրկել Չեր թերթեր Արմանիա. իմացուցէք այժմ թէ ի՞նչ պէտք է տնկել :

Մանքիակօ. Մ. Պ. — Ապրիլի 2ին զրկեցինք Չեղ ապահովագրած մի նամակ որ 2 շաբաթի չափ առաջ վերադարձուաւ խմբագրութեան, non reclamé գրուած վրան : Այլ օտարայէն գեռ 2 ամիս հազիւ կայ որ նամակ և դրամ ստացած ենք Չեղ և Չեր հին հասցէի փոփոխութիւն նշանակած չէիք. արդեօք ինչու յիշող ապահովագրուած նամակը Չեղ չէ տրուած արդեօք կ'ստանաք կանոնադրապէս թերթերը որ միեւնոյն հասցէով կը զրկենք Չեղ :

Գանձիրէ. Լ. Վ. — Մեր ստացած
տեղեկութիւններէ համեմատ, մար-
դոյի (instructeur) աստիճանն ստա-
ցած է և իր կարգի համեմատ տա-
նայեալ կանուանուի:

Բանակներէ մի բաղդատորքին

Սըր Չարլզ Տիւք անգլիացի քա-
ղաքագէտը միջոցաւ գրելով Ֆորթ-
Նայքի Ռիփլին հանդիման, իր դիտո-
ղութիւններ կը հաղորդէ ֆրանսական
վերջին ռազմափորձերի մասին: Այդ
յօդուածով, հեղինակը ցոյց կուտայ
թէ Ալմանիայի զինուորական գերագան-
ցութիւնը որ 20 տարիէ ի վեր անվի-
ճելի էր, 1891 տարուան վերջին կէ-
սէն ետք այլ եւս տեղի տալ սկսած է:
«Ֆրանսան լաւագոյն թնդանօթածիգ-
բանակն ունի, կը գրէ Սըր Չարլզ
Տիւք. ասկէ առաջ իր ունեցած իշ-
պէլ հրացանն ալ լաւագոյն գէնքն էր,
սակայն Զուիցերլանտի վերջերս ընդու-
նած հրացանն աւելի գերազանց է:
Ֆրանսացի զինուորը տոկոսնութեամբ
կատարեց մեծ քայլեր վերջին ռազ-
մափորձին ժամանակ: Օրական 50
քիլօմէթր տեղ կտրեց և շատ քիչ հի-
ւանդացողներ պատահեցան, իսկ ետ
մնացողներ գրեթէ երբէք:» Սակայն
յօդուածագիրը բաղդատելով բանակի
հրամանատարութեան վիճակը Ալ-
մանիային հետ, այն կարծիք կ'այայտնէ
թէ ֆրանսացի զօրա արևերը իրար
նկատմամբ աւելի նախանձոտ են քան
Ալմանացիները: Առաջադասներէ և
հաղորդակցութեան շարժումներէ մա-
սին աւելի թերութիւն կը գտնէ ֆը-
րանսական բանակի մէջ, բայց կը
այայտնէ որ ֆրանսացի հետեւեղա-
րը շատ ճարտարութիւն կը ցուցնէ
պատերազմի դաշտին մէջ գտնուած
հողային ելեւէջները իր օգտին գոր-
ծածելու և իր շարժումներ ծածկելու
համար. իսկ հեծեղազօրը նոյն ռազ-
մափորձին մէջ շատ յօգնեցաւ անօ-
դուտ շարժումներով: Զինուորական
կրթութեան մասին հաւասարութիւն
կը տեսնէ հեղինակը ֆրանսայի և Ալ-
մանիայի բանակներին մէջ:

Յօդուածը կը վերջանայ յոռետես
գուշակութիւններով: Սըր Չարլզ Տիւք
այս վերջ կը յայտնէ թէ երկու ազ-
գէրն ալ զինուորական ուժի այնպիսի
կատարելութեան հասած են որ մի-
գուցէ ամենափոքր մի միջադէպ պա-
տերազմը պայծառեցունէ:

ՄԱՆՈՒՅՈՒ ՄՆԵՐ

ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԿԵՐԸ
1878ին Պէրլին գնացած հայ պատ-
ուիրակութեան պատկերը՝ գեղեցիկ
թղթի վրայ առնուած և պատուի-
րակներէ անուններն հայերէն և ֆը-
րանսերէն տառերով միանգամայն տը-
պագրուած, կը ծախուի Արմենիայի
խմբագրատունը: Գինն է 1 ֆրանկ,
փոստի ծախքն խմբագրատունէն վը-
ճարուելով:

Հետեւեալ գիրքերն կարելի է
առանձն Արմենիայի խմբագրատունէն,
իրենց առջեւ նշանակուած գիներով
և փոստի ծախքը խմբագրատունէն
վճարուելով:

Արժէքը կանխիկ վճարուած՝ գիրք
յղկուի:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ
Ա. ՀԱՅ ԳԻՒՅԱԶՆՈՒՆԻ ՄԸ (Սպառնաւ):
Բ. ՀԱՅ ԳԻՒՅԱԶՆԻ »

Գ. ՍԱՂՄԱՍ ԻՍՐԱԶԵԼԻ »
Դ. ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ ԵՒ
ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈՒԼՂԱՐ ԱՊՍԱՄ-
ԲԱՊԵՏԱՅ (Պուլկար ազգին իր ազա-
տութիւն ձեռք բերելու համար մէկ
գարէ ի վեր արած ջանքերի խիստ
հետաքրքրաշարժ նկարագրութիւնն
է): (1 ֆր. 10 սանթիմ.) 1 ֆր. 50 սանթիմ.
Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒՍԱՆԵՐԸ. — (Հայաս-
տանցիների պանդխտութեան տխուր
հետեւեղանքների մէկ փոքրիկ պատկերը
կը ներկայացունէ վիպական կերպով):
Գին (90 սանթիմ.) 1 ֆրանկ 20 սանթիմ.

Զ. ԳԱՄԱԻ ԲԱԹԻՊԱ — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՅՈՒՆ ԵՒ ԱՅՈՒՆՔԵՆԻ ԱՆԱՐԱՏԵ-
ԼՈՒՆ (Մեծանուն հայ բանաստեղծին
վերջերս գրած ազատաշունչ բնութիւն ու
ոտանաւորներէն Յը՝ առանձին տետ-
րակով հրատարակուած են): 50 հատը
2 ֆր. և 50 սանթիմ., հատը (5 սանթիմ.)
10 սանթիմ.:

Է. ԼԻՆԶԻ ՕՐԵՆԲԸ ՏԱՀԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ.
(Սպառնաւ)

Ը. ԹԻՒՐԿԻԱԻ ՀԱՅՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴԲԱ-
ՑԻՆԵՐ (Թիւրքիայի Հայերին և իրենց
գրացի ազգերի վրայ վիճակագրական
և ցեղագրական տնօրին և հետա-
քրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը պա-
րունակէ Թիւրքահայաստանի մէջ ըը-
նակող ալ և ալ ազգերէ բնակիչների
թուին բաղդատական մէկ ցուցակն
ալ կցուած է տետրակին վերջը): Գին
50 սանթիմ. (35 սանթիմ.):

Թ. «ԱՐՄԷՆԻԱ»Ի ՅՈՒՇԱՐԱՐ (Արմենիայի
Ա տօրեչափի թիւերը այժմ բոլորո-
վին սպառնաւ և միեւնոյն ժամանակ
շատերի հետաքրքրութեան առարկայ
դարձած լինելով, այդ շրջանի մէջ Մ.
Փորթուգալեանի գրած առաջնորդող
յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփ-
ւած են Յուշարարի մէջ որ ութածալ
գիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ):
(1 ֆրանկ): 1 ֆր. 40 սանթիմ.

Ժ. ՎԼԵԺ (Պուլկարի մէջ Թիւրքերի
արած բարբարոսութիւններէն մի փոք-
րիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց
կուտայ թէ Պուլկարներն ինչպիսի մի-
ջոցների դիմած են իրենց վրէժ լու-
ծելու համար): (15 սանթիմ.) 20 սանթիմ.
ԺԱ. ԹՈՄԱՍ ԲՈՅԱՐԻՍ (Յունաստանի մէջ
Թիւրքերի արած բարբարոսութիւն-
ներէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկա-
յացունէ և ցոյց կուտայ թէ Յուններն
ինչպիսի միջոցների դիմած են իրենց
վրէժ լուծելու համար): (0,15 սանթիմ.)
20 սանթիմ.:

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ
ԳՐԱԾ ՈՏԱՆԱԻ ՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրե-
նասիրական ոտանաւորներէ մի քանին
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իր.

րեւ նմոյշներ զանազան քաղաքների
մէջ և զանազան տպագրութիւնների
տակ իւրերբեմն գրած ոտանաւորներին
որոնք ժամանակին հրատարակուած չը
լինելով կորսուած են այժմ: Այն մի
քանի ոտանաւորներ որոնք իրեն նմոյշ
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ,
ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պօլիս տը-
պագրուած ազգային երգարաններին
մէջ՝ որոց վերատօն տպագրութիւնն
վաղուց արդէն արգիւտուած է, և Ասիա
և Արմենիայ լրագիրներին մէջ: Նմոյշների
մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տըր-
ւած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներ
ինչ տպագրութիւնների տակ ներշն
չուելով գրուած են: Գին (10 սանթիմ.)
15 սանթիմ.:

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ ԱՌՆՈՒԱԾ
ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ՊԵՆՅԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած կը
ներկայացունէ ընտանեկան տխուր
պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ
անբարոյական մի հայր իւր ապական-
ուած վարքուբարքով որչափ չարիք-
ների պատճառ դարձած է և վերջ ի
վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքով
սպաննուած և անհետացած է աշ-
խարհէ: Գին 1 ֆրանկ, (75 սանթիմ.):

Մ. Փորթուգալեանի հրատարա-
կած գիրքերին վրայ մասնաւոր զեղչ
կը լինի Պարսկաստանի Հայերին հա-
մար որոնց կը զրկուի փակագծի մէջ
նշանակուած գիներովն:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՄԻՈՒՆԻՏԵԱՆ
Ա. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՏՈՒԹԵԱՆ
Բ. ՏԿԱԳՐՈՒՅԻՆ

«Հայոց Հայրենասիրական Միու-
թեան» հրատարակած այս վարդապե-
տարանի մէջ համառօտ կերպով բա-
ցատրուած է թէ իւրաքանչիւր հայ-
րենասէր Հայ ինչ փափաքներ պէտք
է ունենայ և ինչ պարտքեր ունի կա-
տարելու:

Կը խնդրուի ամեն հայրենասէր Հա-
յերէ իրենց շրջանի մէջ տարածել այս
տետրակ: Մէկ անգամէն 50 օրինակ
ծախու առնողին կը զրկուի 5 ֆրանքով
Հատին դինն է 15 սանթիմ. (Պարսկաս-
տանի Հայերին համար 10 սանթիմ.):

ԾԱԽՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

ԱԼԻՇԱՆ Հ. Ղ. — Յուշիկը Հայրենեաց
Հայոց (Հայրենասիրութեան վրայ ջերմ
եռանդով գրուած մի նախաբանէ յե-
տոյ, Հայաստանի բնախօսութեան վե-
րաբերեալ հմտուլից և ընդարձակ տե-
ղեկութիւններ կան գրուած: Այնու-
հետեւ, Հայոց Պատմութեան առնուած

մի քանի անձերի և հետաքրքրական
նիւթերի վրայ առանձին առանձին գր-
ւածներ կան մանրամաս և ընդարձակ
տեղեկութիւններով որոնք բաղմա-
թիւ տպագրուած և գեռ անտիպ պատ-
մական գիրքերէ քաղած և ամփոփած
է: Այնչափ այս գրքի մէջ, իրեն յա-
տուկ գրաւիչ և բանաստեղծական ու-
ճով պատմելով պատմութեան: Գրուած է աշ-
խարհաբար լեզուով: Կը բաղկանայ 2
հատորէ և ունի 6 պատկեր): 11 ֆր.:

Բաճիկ, Խեմքը (Արկածներ վերջին
առաւ-թուրական պատերազմից) և
Ջալալեդին (Մի պատկեր նրա ար-
շաւանքից): Երկուքը մէկտեղ մէկ հա-
տորի մէջ ամփոփուած: Բախար: 8 ֆր. 75 ս.

Բաճիկ, Հայ կիկը Եւ Հայ երիտասար-
դութիւնը 5 ֆր. 25 սանթիմ.:

Բաճիկ, Կայծերի վերջը 1 ֆ. 75 սանթիմ.:

Շարժումը Հայաստանի (L'Arménie
en mouvement). Մայր Հայաստանի
պատկեր 1 ֆրանկ:

Չայկաքեալ Երգեցողութիւն Ս. Պա-
տարագի 10 ֆր.

Նյուգլեանց, Ազգային Երգարան (Չայ-
նագրեալ հայկական նոտաներով)

2 ֆր. 80 սանթիմ.:

Բաճիկ, Դաւիթ բէկ պատմական վէպ
(1722-1728) Ա. Բ. և Գ. գիրքերն վեր-
ջաբանով մէկտեղ մէկ հատորի մէջ ամ-
փոփուած: Բախար: 10 ֆր.:

Մերեմ, Թեոդորոս Ռիտուսի 3 ֆրանկ.

50 սանթիմ.:

Հ. Առաքելեանց, Պատմութիւն Խա-
չակոսեանց և Թադեւորութեանն Ե-

րուսայիմայ 2 ֆրանկ:

Նիկոլ կամ դարձ Հայոց Եւրոպիոյ
ի կաթողիկոսութիւն 1 ֆր.

ԳԵՈՐԳ ԱՐՈՎԵԱՆՑ. — Համառօ-
տութիւն Հայոց ազգի պատմութեան (Բ
տիպ. Տիգրիս.) 2 ֆր.:

Հ. ԹԵՐԶԻՄԱՆԵԱՆ. — Համառօտ
պատմութիւն Հայոց (Երգ. տիպ. վեռե-
տիկ). 2 ֆր. 50 սանթիմ.:

Ա. Զ. Դ

Գ. Բ. Դ. ՈՐ Է. Բ. Զ. Ա. Ն.
Թարգման-Առաջնորդ ճամբորդների

Կը գտնուի Պօլս փողոց

Մարտիլլ հանգիստը հայ և արեւել-
ցի ուրիշ ուղեւորներ որոնք քաղաքին
և ֆրանսերէն լեզուին անձնօթ են,
մեծ դիւրութիւններ կրնան գտնել ի-
րեն դիմելով:

Թղթակցութեան հասցէն՝
Grégoire Ekizian
53, Rue de la République, 53
(France) Marseille

ՏԻՍՐ Ա. Մ. ԲԻՇԿԵԱՆՑ
ՅԱՆՁՆԱԿԱՍԱՐ

Մարտիլլ, Պօլս փողոց, բիւ 18
A. M. Pejischkiantz
rue Beauvau 18. Marseille

ՏՆՕՐԷՆ—ԻՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆ
Le Gérant: FÉLIX ENFFANTIN.

ՄԱՐՍԵԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Marseille. — Imprimerie et Papeterie du Midi,
Allées de Meilhan, 44.